Sivistysvaliokunta **OKM/12.10.2017**

Viite: **Asiantuntijakuuleminen 13.10.2017 klo 11.45**

Asia: **Opetus- ja kulttuuriministeriön edustajan lausunto Hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi toisen kotimaisen kielen kokeilusta perusopetuksessa (HE 114/2017)**

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi oma erillinen kokeilulaki. Lain olisi tarkoitus tulla voimaan vuoden 2018 alusta. Kokeilun mukainen opetus käynnistyisi elokuussa 2018.

Esityksellä mahdollistettaisiin kielikokeilu, johon osallistuvien perusopetuksen oppimäärään ei kuuluisi toisen kotimaisen kielen oppimäärää.

Esitys toteuttaa pääministeri Juha Sipilän hallituksen toimintasuunnitelman osaamisen ja koulutuksen kärkihanketta, jonka mukaan kieltenopiskelua lisätään ja monipuolistetaan ja käynnistetään alueellinen kokeilu kielivalikoiman laajentamisesta eduskunnan hyväksymän ponnen mukaisesti.

Kokeilun tarkoituksena on lisätä kokeiluun osallistuvien opetuksen järjestäjien mahdollisuuksia kielivalikoiman laajentamiseen ja saada tietoa kielivalintoihin liittyvistä tekijöistä ja selvittää valinnaisuuden lisääntymisen vaikutusta kielitaidon laajentumiseen sekä osaamisen vahvistumiseen. Kokeilussa on tarkoitus seurata vaikutuksia oppimistuloksiin, kielivalintoihin ja tarjontaan sekä vaikutusta oppilaiden perusopetuksen jälkeisiin opintoihin.

Hallituksen esityksen luonnoksesta annetun lausuntopalautteen perusteella kokeilua sekä kannatettiin että vastustettiin. Kriittisiä kannanottoja oli enemmän kuin puoltavia. Palautteen perusteella pykäliin ja perusteluihin tehtiin täsmennyksiä. Täsmennykset laajensivat säädöstekstiä siten, että oma erillinen kokeilulaki valittiin lakitekniseksi ratkaisuksi perusopetuslain määräaikaisen muuttamisen sijasta. Lisäksi esitetään lausuntoversiosta poiketen, että opetus- ja kulttuuriministeriö, ei Opetushallitus, myöntää kokeilun edellyttämät luvat. Lain tavoitteita, aikataulua ja laajuutta ei lausuntojen perusteella ole muutettu.

Kokeilun toimeenpanosta, seurannasta ja ohjeistuksesta vastaa pääosin Opetushallitus. Ministeriö myöntää luvat. Opetushallitus vahvistaa opetuksen järjestäjäkohtaiset kokeilusuunnitelmat, järjestää tutkimuksen ja huolehtii hakijoiden ja kokeiluun valittujen informoinnista. Opetushallitus raportoi kokeilun etenemisestä ministeriölle.

Kokeilun toteuttamisesta on säännelty tarkasti. Kokeilulupa myönnetään opetuksen järjestäjän hakemuksesta koulukohtaisesti. Luvassa määrätään koulu ja koulukohtainen oppilasmäärä, jolle enintään tarjotaan mahdollisuutta osallistua kokeiluun. Kokeiluun voivat osallistua luvan saaneiden opetuksen järjestäjien luvassa tarkoitetussa koulussa olevat oppilaat, jotka ilman kokeilua aloittaisivat elokuussa 2018 toisen kotimaisen kielen opinnot 5. tai 6. vuosiluokalla.

Mahdollisuutta osallistua kokeiluun tarjotaan yhteensä enintään 2 200 oppilaalle. Oppilas hakee kokeiluun vapaaehtoisesti. Edellä kuvattuun kohdejoukkoon kuuluvan hakemus on hyväksyttävä.

Ennen päätöksen tekemistä tulee varmistua siitä, että oppilas ja hänen huoltajansa ovat tietoisia voimassa olevan lainsäädännön mukaisista kielitaitovaatimuksista. Opetushallitus ohjeistaa asiassa.

Seurantatutkimuksen järjestämiseksi Opetushallitus muodostaa henkilörekisterin kokeiluun osallistuvista oppilaista (nimi ja oppijanumero). Rekisterin tietoja saa yhdistää mm. valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetussa laissa (KOSKI) tarkoitettuihin tietoihin.

Oppilaiden oikeuksien kannalta merkityksellistä on, ettei kokeiluun osallistuminen estä siirtymistä toiselle asteelle. Kokeiluun osallistuneet vapautetaan toisen kotimaisen kielen opinnoista toisella asteella.

Vapauttaminen on voimassa olevan lainsäädännön perusteella mahdollista myös korkeakouluopinnoissa. Toisen kotimaisen kielen opinnoista voidaan yliopistojen tutkinnoista ja erikoistumiskoulutuksista annetun valtioneuvoston asetuksen ja ammattikorkeakouluista annetun valtioneuvoston asetuksen mukaan erityisestä syystä vapauttaa. Voidaan arvioida, että korkeakoulut tätä mahdollisuutta käyttävät kokeiluun osallistuneiden tapauksessa. Toisen kotimaisen kielen taidon puuttuminen saattaa kuitenkin tulevaisuudessa haitata siihen osallistuneiden oppilaiden viransaantia tai muutoin aiheuttaa sellaisia tilanteita, joissa toista kotimaista kieltä osaamattomat joutuvat muita huonompaan asemaan. Toisen kotimaisen kielen osaamattomuuden mahdollisia haitallisia vaikutuksia vähentää esitykseen sisältyvä säännös, jonka mukaan opetus- ja kulttuuriministeriö turvaa avustuksin riittävät resurssit toisen kotimaisen kielen opetukseen kokeilun osallistuneille heidän suorittaessaan korkeakouluopintoja.

Kokeiluun osallistuvan opetuksen järjestäjän kannalta velvollisuus tarjota laajempaa kielivalikoimaa kasvaa. Koska oppilaan koulupaikkaa ei saa vaihtaa tilanteessa, jossa oppilas ei osallistu kokeiluun, käytännössä kokeiluun osallistuvan opetuksen järjestäjän tulee edelleen useassa tapauksessa tarjota kokeiluun osallistuvissa kouluissa mahdollisuutta myös toisen kotimaisen kielen opiskeluun. Riippuen opetuksen järjestäjän jo olemassa olevan kielivalikoiman laajuudesta, kokeiluun osallistuvien opetuksen järjestäjien kustannukset saattavat hieman kasvaa. Kokeiluun osallistuminen on opetuksen järjestäjälle vapaaehtoista. Kysyntä järjestää harkinnanvaraisesti tarjottavaa lukiossa alkavaa toisen kotimaisen kielen opetusta saattaa kasvaa.

Toisen kotimaisen kielen taidon puuttuminen saattaa tulevaisuudessa haitata viransaantia tai muutoin aiheuttaa sellaisia tilanteita, joissa toista kotimaista kieltä osaamattomat joutuvat muita huonompaan asemaan mutta toisaalta valinnanvapauden mahdollistaman toisen vieraan kielen opiskelusta saattaa olla tulevaisuudessa työllistymisen ja uramahdollisuuksien näkökulmasta hyötyä.

Kokeilu itsessään lisää hieman muun muassa liian vähäiseksi arvioitujen venäjän, ranskan ja saksan osaajien määrää. Valinnaisuudessa on olemassa sosiaalisten sekä sukupuoleen että alueisiin liittyvien vinoutumien riski. Tähän viittaavat kielivalintoja ja -asenteita koskevat selvitykset (esim. Juurakko—Paavola 2008; Palviainen 2010 ja 2011). Valinnaista ruotsia opiskelisivat todennäköisesti enemmän lukioon ja korkeakouluopintoihin kuin ammatillisiin opintoihin suuntautuvat oppilaat. Kokeilu on kuitenkin ajallisesti ja määrällisesti rajattu. Sillä ei arvioida itsessään olevan merkittäviä yhteiskunnallisia vaikutuksia, kansantaloudellisia vaikutuksia tai vaikutuksia kielellisten oikeuksien toteutumiseen. Kokeilulla itsessään ei ole vaikutuksia ruotsin kielen osaamiseen Suomessa.

Liitteenä on asiaan liittyvä perustuslakivaliokunnallekin toimitettu perustuslain mukaisuuden arviointi.